

tioner herhjemme og i udlandet. De anvendte ny teknik, og indførte blandt andet som de første i landet silketrykteknik.

Bogen er særdeles fængslende, og der kunne ønskes tilsvarende initiativer fra andre håndværksfag; Georg Nielsen lægger nemlig ting frem, som det for den udenforstående på det nærmeste er umuligt at få fat på fra andre kilder.

Henrik Fode

A. R. Jørgensen: *9. april. De spildte muligheders dag.* (Gyldendal, 1980). 183 s.

Den 9. april står for mange som en »skammens dag«; navnlig blandt de officerer, der ved den lejlighed gjorde tjeneste på mere ydmyge poster, efterlod dagen en følelse af, at man havde været offer for et forræderi. Adskillige fremførte da også i tiden efter 1940 skarp kritik af både politikere og højtstående officerer.

Oberst A. R. Jørgensen var en af de unge officerer, der allerede i 1940 mente, at forløbet den 9. april burde have været anderledes. Som næstkommanderende ved et ingeniørkompagni i Sønderjylland foreslog han den 8. april, at kompagniet forberedte enkelte brosprængninger på de to jyske længdebaner. Jyske division nægtede tilladelse hertil og sikrede dermed, at besættelsesmagten fik et fuldt funktionsdygtigt jernbanenet stillet til rådighed. At tyskerne forstod at udnytte dette, havde A. R. Jørgensen rig lejlighed til at konstatere i dagene efter invasionen, hvor den ene togstamme efter den anden rullede nordpå med forsyninger. Et par brosprængninger i Sønderjylland ville afgjort have skabt visse problemer for tyskerne, men skaderne kunne hurtigt være blevet udbedret. Anderledes ville situationen have været, hvis der fra dansk side var

blevet sørget for en mere systematisk lammelse af det jyske jernbanenet. I så tilfælde ville tyskernes lynbesættelse af Danmark og Norge være blevet udsat for alvorlige forsinkelser.

Det er dette perspektiv, forfatteren har arbejdet videre med efter besættelsen, og han er kommet til den konklusion, at der i april 1940 faktisk var mulighed for ikke blot at vanskeliggøre og sinke tyskernes operation »Weserübung«, men endog for at gøre felttoget mod Norge til en regulær fiasko med heraf følgende svækkelse af Hitlers position på hjemmebane! Muligheden var der, men den blev ikke udnyttet, ja, dårligt nok opfattet som en mulighed af en uforberedt og lamslået hærledelse. Derfor valgte Danmark den 9. april at føre en kort neutralitetskamp og lade den efterfølge af en alle styrker omfattende kapitulation. I den situation skulle man efter forfatterens mening have satset på en »kommunikationskrig« suppleret med en kapitulation, der omfattede alle ikke-involverede styrker.

A. R. Jørgensen har med sin bog ønsket at påvise, at en sådan »kommunikationskrig« var en realistisk og særdeles effektiv mulighed i april 1940. Han definerer en »kommunikationskrig« som en operation, hvor man med en begrænset indsats opnår betydelige militære resultater ved at ødelægge fjendens forbindelseslinier, og han gennemgår i et par centrale kapitler forløbet og betydningen af en sådan operation kaldet »Springbræt«.

»Springbræt« er fra forfatterens side først og fremmest tænkt som en ganske sammensat operation, der indebærer såvel defensive som offensive elementer samt en vis koordinering af dansk og norsk indsats. Det er i den udformning, »Springbræt« ville have fået den største effekt; men også en mere begrænset udgave af operationen, f.eks.

en rent dansk operation eller blot en udførelse af planens defensive elementer, ville efter forfatterens mening have haft betydning – ikke mindst for Danmarks omdømme i udlandet. Den danske del af »Springbræt« skulle omfatte sprængning af ca. en snes jernbanebroer i det sydlige Jylland (hovedparten var forsynet med ladningskamre) og af broerne over Limfjorden, ødelæggelse af flyvepladser (først og fremmest de to i Ålborg) og afbrydelse af søkabler til Sverige og Norge, samt spærring af havne (især i Vendsyssel). Så meget for den »passive« del af operationen, hvortil forfatteren dog også forestiller sig, at man kunne have knyttet strejker på transport- og anlægsområdet. Den offensive del skulle dreje sig om de nordenfjordske styrkers kamp for at holde tyskerne fra Vendsyssel og dermed fra forbindelseslinjerne til Norge og om anvendelsen af søværnets ubådseskadre mod tyske skibstransporter til Norge.

Dette hastige vue over forfatterens minutiøst gennemarbejdede operation yder ikke denne fuld retfærdighed, men det understreger den ovenfor anførte karakteristik af »Springbræt« som en ret sammensat operation. Dette er ikke ensbetydende med, at operationen ville have stillet store krav til mandskab og materiel, for forfatteren har ret i, at »Springbræt« stort set består af ganske simple og realistiske enkeltaktioner, der lader såvel hærens som søværnets hovedstyrker uberørt. Derimod kan det ikke nægtes, at operationen stiller store krav til planlægningen og koordineringen.

Netop planlægning og koordinering manglede i 1940. Forfatteren fremhæver med rette, at hverken general- eller søværnskommandoen tog deres planlægningsopgaver særlig alvorligt, ligesom de demonstrerede manglende evner for samarbejde. Forsvarsministe-

ren, der burde have sikret den nødvendige koordination, løste heller ikke sin opgave på tilfredsstillende måde.

Skønt forfatteren har adskillige kritiske bemærkninger til både politikerne (især forsvarsministeren) og søværnets chefer (især Rechnitzer), så er det naturligvis navnlig generalkommandoen og de højtstående hærofficerer, der må stå for skud. Gennemgangen af den danske krigsplanlægning før 2. verdenskrig og af generalkommandoens forskellige forslag og ideer er skarp, men sober, og konklusionen – at krigsplanlægningen var »yderst mangelfuld« – alt for elskværdig.

Det elskværdige – og til en vis grad også det sobre – går imidlertid fløjten, da der skal findes svar på spørgsmålet om, hvorfor ingen ansvarlig officer fik ideen til den overordentlig effektive operation, som forfatteren med nogen bagklogskab har ridset op for læseren. De ansvarlige officerer var konforme, fantasiløse og urealistiske, grænsende til det naive, deres horisont var snæver, deres faglige viden utilstrækkelig, og de anvendte mere tid på interne magtkampe end på fornøden krigsplanlægning! »Derfor var der ingen, der fik ideen til »Springbræt««. Det er en skarp og unfair karakteristik, som man i højere grad ville have ventet fra den unge løjtnant i 1940 end fra den erfarne ingeniørberst i 1980.

Det skal ikke bestrides, at de højtstående officerer i 1940 havde mange undladelsessynder og misforståelser på samvittigheden, forfatteren har præsenteret et pænt udvalg af dem, heriblandt deres manglende forberedelse af en operation af »Springbræt«-typen. Men *var* »Springbræt« løsningsen på »9. april-syndromet«? Forfatteren er ikke i tvivl: Tyskerne havde fået fiasko i Norge, hvilket ville have ændret verdenskrigens forløb – og, operationen havde ikke behøvet at koste én

eneste dansk (eller norsk) soldat livet! Planen ser besnærende ud, og forfatteren har givetvis ret i, at det var muligt at gennemføre den med det forhånden-værende materiel og mandskab og uden nævneværdige militære tab – i hvert fald i første omgang; men bag den omhyggeligt udarbejdede operationsbefaling og det detaljerede tids-skema lurer bagklogskaben: Forfatteren *ved*, at angrebet kom tirsdag kl. 4.15; den viden er guld værd i planlægningen af en operation, der både fra dansk og tysk side først og fremmest skulle virke ved overraskelsesmomentet! Forfatteren *ved* også, at der var en nøje sammenhæng mellem tyskernes angreb på Danmark og Norge; men den sammenhæng var det anderledes vanskeligt at basere sin planlægning på i de tidlige april dage, end forfatteren giver det udseende af.

Lad disse indvendinger være, hvad de være vil; mere problematisk er det, at hele operation »Springbræt« forekommer at udspille sig på en isoleret militær øvelsesplads, hvor civilbefolkningen er mere eller mindre ude af billedet, undtagen når den skal bruges til at forøge planens effekt ved at gå i strejke (!) eller ved på anden måde at vise sine – efter forfatterens mening – markante anti-tyske og pro-norske holdninger. Generne for civilbefolkningen ville have været beherskede, siger A. R. Jørgensen, og det skal nok holde stik, så længe man som forfatteren kun beskæftiger sig med ulemperne ved en afbrudt banelinie eller en opløjet flyveplads; men i det øjeblik tyskernes reaktion på en operation »Springbræt« drages med ind i opgørelsen, ændrer billedet sandelig karakter. Dette forhold interesserer tydeligvis ikke forfatteren særligt, og derved kastes der et lidt urealistisk skær over hele operationen.

Netop spørgsmålet om tyskernes

modforholdsregler over for den danske befolkning måtte veje tungt for politikerne, og det er derfor svært at dele forfatterens opfattelse af, at man ikke kan udelukke, »at regeringen, eventuelt med mindre ændringer, ville godkende resten [d.v.s. de defensive elementer] af »Springbræt««. Regeringen undervurderede nemlig næppe den danske befolknings vilje til at yde ofre, således som forfatteren hævder, den vidste tværtimod, at befolkningen *ikke* var parat til at lade sig sønderbombe hverken for nordmændenes skyld eller af hensynet til omdømmet i udlandet! Det kan være beskæmmende at måtte konstatere det, men det forekommer ikke desto mindre at være en mere realistisk vurdering end forfatterens.

A. R. Jørgensens bog bygger på et omfattende materiale, og fremstillingen er så spækket med citater, at det ind imellem kan være vanskeligt at få øje på forfatteren. Et noteapparat ville have ydet sit lille bidrag til en klarere præsentation og samtidig have imødekommet læserens krav om en rimelig verifikationsmulighed. Trods disse indvendinger må bogen siges at være ganske velskrevet, og den er først og fremmest et særdeles spændende, tankevækkende og provokerende bidrag, der trods sine svagheder føjer en ny dimension til debatten om 9. april.

P. C. Willemoes Jørgensen

Erik Kjersgaard: *Besættelsen 1940-45, bd. 1 Lysene slukkes; bd. 2 Freden forberedes*. (Politikens Forlag, 1980 og 1981). 336 s. og 336 s.

Besættelsestiden er nærmest uopslidelig. Der disputeres stadig i emner fra dette korte forløb af Danmarkshistorien, og disse år bringer erindringer på stribe af mennesker, der først nu omkring otiet har fået tid til at nedfælde